

PORTRETTE

«En del av klimadebatten er dominert av dysfunksjonell katastrofetenking»

CHRISTIAN ANTON SMEDSHAUG

For å forstå de store sammenhengene, foretrekker han å skrive bøker om dem.

Analytikeren

Tekst: Alf Skjeseth
Foto: Tom Henning Bratlie

Navnet er Singlefjorden, men det er familiehytter, par i ymse fasonger og glade barn som dominerer langs svaberg og badestrender i sol og vind. En idyll uten like, bortsett fra en snikende uhyggefølelse over værmeldingene.

– Østfold er undervurdert, sier Christian Anton Smedshaug under sin blå Ford-skyggelue, og slår ut mot Hvaler og innløpet til Skjebergkilen i vest og svenskekysten i sør og øst.

Kålvika, et hytteparadis i Skjeberg nær grensa til Halden, er ikke like berømt som Blindleia eller Lyngør, men er fullt på høyde, unntatt prismet. Og Smedshaug hadde ikke vært Smedshaug om han ikke umiddelbart hadde gitt en liten forelesning.

– Her har Sarpsborg kommune gjennomført en framsynt utvidelse av allemannsretten, ved å kjøpe ut hytteeiere og øyer og holmer som var i privat eie for å gjøre større områder tilgjengelig. Flere hytter som begrenset adgangen til strandsonen er revet, og det er åpnet adgang til områder som var private tidligere.

Selv tilhører Smedshaug grunneiernes politiske fløy, Senterpartiet, og han slapp å evakuere familiehytta som ligger fabelaktig til på en kolle med havutsikt, skygge på terrassen og ett minutt rolig gange til stranda. Men han gir full støtte til sarpingenes håndfaste kommunalisering av strandlinja.

– Hytteeierne ble kjøpt ut til markedspris, så de kan kjøpe bra hytter andre steder. Men jeg innrømmer at det var godt å slippe dette for egen del.

Hard og analytisk, sier senterpartist Per Olaf Lundteigen for å beskrive seg selv. Det er visse likheter mellom han og den munnrappe Oslo-gutten som stammer fra slektsgården Smedshaug i Rakkestad. Han er økolog og økonom som stadig dukker opp med faktatunge resonnementer om landbruk, gjeld, produksjonsforhold, EU og ikke minst tørkesommerens herjinger.

Så har også Smedshaug analyse som profesjon, som leder av det landbrukseide Agri Analyse, «en faglig premissleverandør og et

kompetent utredningsmiljø i spørsmål knyttet til landbruk og politikk», som de kaller seg.

I likhet med Lundteigen har han barnetroen i behold og et overveiende verdikonservativt ståsted, mens kritikken av nyliberalismen er knallhard. Nå er det ferie med jordbær og ferskt bakverk, men på terrassebordet er ikke en røverroman å se. Derimot Financial Times i selskap med dagens Klassekampen, samt en lærd bok som beskriver «what happens when other countries have the money».

Med uforliknelig blikk for de lange linjer går Smedshaug 200 år tilbake i tid for å drøfte tørkekrisa, i stedet for å gå rett på telling av rundballer.

– Det blir virkelig krise først når dårlige år følger etter hverandre. Dette er en sommer som er en stor påkjennning for mange bønder. «A good crop gets better, a bad crop gets worse», som de sier i USA. Det er det vi ser nå, men foreløpig er problemene håndterbare, dersom myndighetene stiller opp økonomisk. Før er tilgjengelig, selv om det blir dyrere, sier han.

– Norge opplevde sin største matkrise under nødsårene 1809 og 1810, som ble fulgt av et uår i 1812, mens landet lå under Danmark og var utsatt for blokade under Napoleonskrigene. Det oppsto hungersnød, og Henrik Ibsen skrev seinere diktet om Terje Vigen, som rodde over Skagerak for å skaffe korn til familien. Dette var så skjellsettende at Felleskjøpet i 2014 markerte 200-årsjubileet ved å få rodd en kornsekk over fra Danmark.

Dette bringer Smedshaug over til et yndlingsemne, den norske landbruksmodellen.

– Norsk landbruk er ganske motstandsdyktig sammenliknet med Sverige, Danmark og egentlig hele EU. Vi har små enheter og er godt organisert, vi utnytter arealene ganske godt og har lavere gjeld og høyere lønnsomhet. Det betyr at vi har mer å stå imot med. Et jordbruksland som Danmark er mye verre stilt, jeg tror ikke de har tatt skikkelig inn over seg hvor kritisk situasjonen kan

CHRISTIAN ANTON SMEDSHAUG

Alder: 48.

Sivil status: Gift, tre sønner.

Bakgrunn: Utdannet økolog og selvlært økonom. Daglig leder av Agri Analyse, samfunnsdebattant og skribent.

Aktuell med: Tørkekrisa og landbruket.

bli. De har mye større behov for å importere før enn norske bønder har, og har langt mindre å kjøpe for, sier han.

– Kan tørkekrisa forsterke en utvikling med bruksnedleggelse og konkurser, også i Norge?

– Svaret på det får vi trolig først i 2019 eller 2020. Vi ser at grunnvannsnivået synker og vi mangler lagre av såkorn og såfrø, de langsiktige konsekvensene er uvisse. Jeg tror myndighetenes respons blir avgjørende for bønder som er usikre på framtida. Norge hadde 66 milliarder i overskudd i statsregnskapet i fjor. Det er uproblematisk å hjelpe landbruket over denne kneika, men det haster med støttetiltak som monner. Ellers kan uvisshet og en følelse av at myndighetene ikke forstår problemene føre til at mange gir opp. Resultatet kan bli mer gjengroing, fraflytting og det vi kalles svenske tilstander på landsbygda.

– Nå er det bekymringer langt ut over landbrukets rekke. Hva kan vi lære?

– Først og fremst at beredskap er noe som må bygges opp i gode tider. I dårlige tider vil ikke kriser erkjennes før det er for seint, slik vi ser når mange land slår krisealarm samtidig. Vi kan også gjøre ting bedre, vi kan bruke mer utmark og arealer som ikke utnyttes, vi kan gå nye veier med fôr og dyrking og investere mer i klimatilpassning. Vi vil greie dette. Som samfunn har vi det økonomiske privilegium at matproduksjonen kan ivaretas uten at det trenger å gå ut over eldreomsorgen.

Smedshaug tar klimaendringene

på største alvor, men er oppgitt over deler av det han ser og hører.

– En del av klimadebatten i venstresidemiljøer er dominert av en dysfunksjonell katastrofetenking. Bekymringene for plast er ute av proporsjon, det er veganske kampanjer for dyrefrigjøring, og et kjøp mot kjøttproduksjon og forbruk som er vanskelig å forstå i et klimaperspektiv. Tre-fire prosent brutto av norske klimautslipp skyldes metangass av drøvtyggere, og det får stundom 90 prosent av spalteplassen.

Gården Smedshaug ligger i Degernes, som ble del av Rakkestad ved kommunereformen midt på 1960-tallet. Det var en prosess som folk ifølge Smedshaug har forsonet seg med, så lenge man ikke blir en del av Sarpsborg.

Da er det verre med fylkesreformen som gjør at folk i ytterkanten av det ganske kompakte Østfold skal bli samfylkinger med Bærum, Hurdal og Geilo, i konstruksjonen Viken. Til hverdags bor Smedshaug på Eikemarka i nevnte Bærum, men likevel.

– Dette er reform som få kan forstå og ingen kan forklare eller forsvare. Det er vanskelig å se hensikten, særlig sett fra ytterkanten her med noen kilometer til svenskegrensa. Jeg hadde en farmor fra Bohuslän, og det er ikke uvanlig i Østfold. Svenskene tok mye av den tyngste jobben for å kultivere Østfolds skoger, men det har også vært perioder med dramatiske krigshandlinger. Fylkesreformen gjør de mest drastiske grepene mot de historisk sett mest utsatte områdene, altså Finnmark og Østfold, og det er ikke statsmannskunst på høyt nivå. En undervurdert følge er at dette bidrar til å undergrave statens autoritet i grenseområdene.

Vel er Smedshaug en skolert landbruksekspert, men han har ikke hatt mye jord under neglene, selv om han har deltatt i den smale idretten «NM i havredyrking». Slektsgården drives, men ikke av familien.

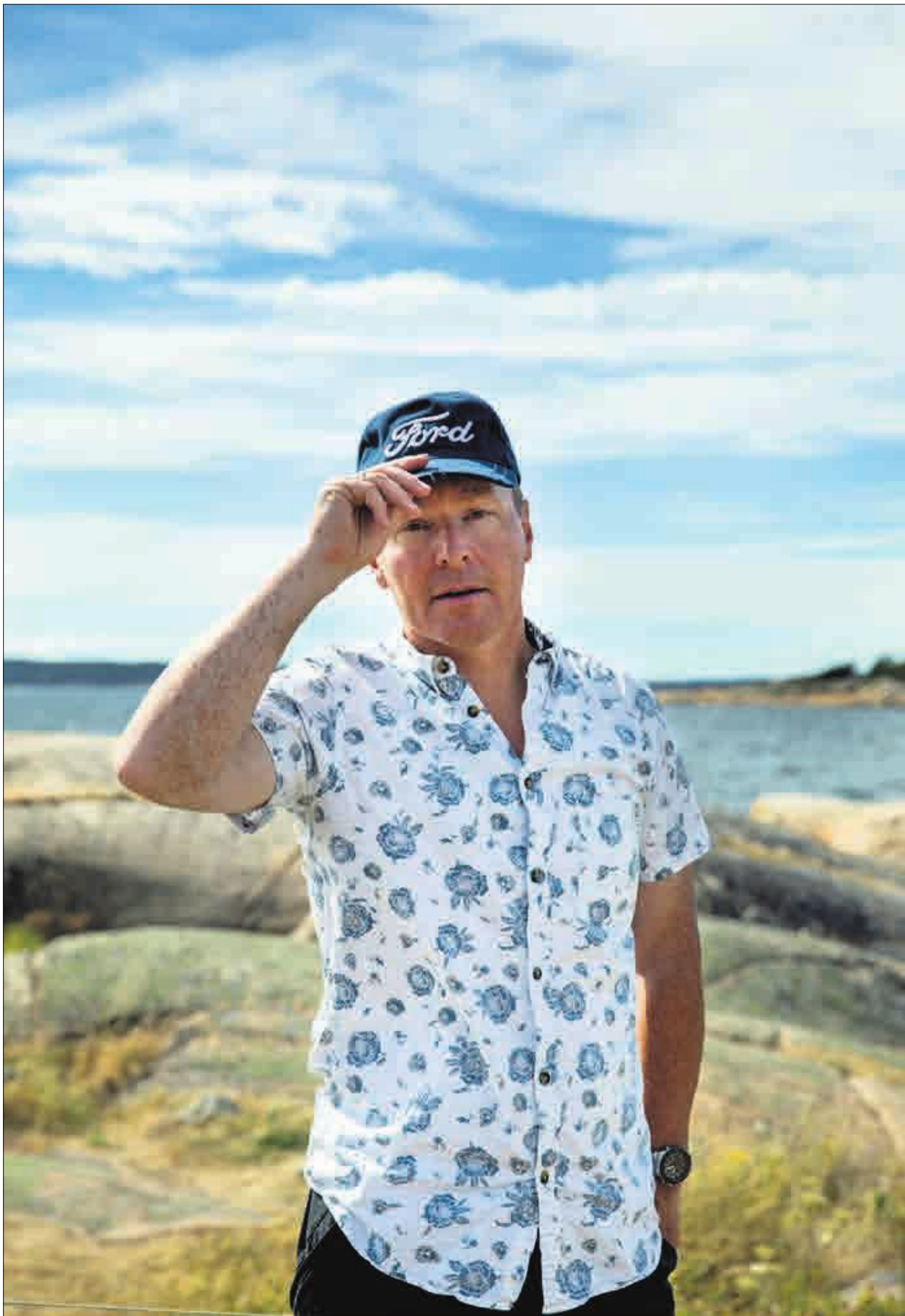
– Faren min var meieriingeniør fra landbrukshøgskolen på Ås og vi bodde i Oslo, så det er vel riktig å kalle meg en bondesønnesønn. Jeg var mye på gården, hoppet i høyet og hentet kyr, og fikk med meg jegerkulturen som er så utbredt blant bønder og bygdefolk i Østfold.

Han har en beagle for jakt på rådyr eller hjort, og jakter også rein eller skogsfugl fra tid til annen.

– Beaglen er en fredelig

«Norsk landbruk er motstandsdyktig, sammenliknet med Sverige, Danmark og hele EU»

liten tass, med sterke instinkter. Kjenner han ferten av rådyr over bukta her, så stryker han av gårde. Derfor må han være i bånd hele tida.

Han ble i likhet med faren akademiker på Ås, der han tok doktorgrad om kråkenes atferd og arealbruk. Det førte til en liten bok om småvilt og rovvilt, typisk for Smedshaugs metode. Han er ikke skvetten for å sette seg inn i tung materie.

– Jeg lurte i et svakt øyeblikk på å bli siviløkonom, men valgte økologien. Seinere har jeg brukt mange år på å lese meg opp om økonomi. Både økologi og økonomi er store systemer som er vanskelige å forstå, og det kan ikke skade om noen har greie på begge deler. Jeg liker å systematisere argumenter og prøver å forstå store sammenhenger, og den beste måten å gjøre dette på, er å skrive bok, selv om det er tidkrevende og lite familievennlig. Det er vel ikke mange som har skrevet flere bøker om makropolitiske forhold de siste åra.

For ti år siden ga han sammen med Aksel Nærstad ut boka «Kan jordbruket fø verden?», og tre år seinere kom hans bok om gjeldsproblemer, som oppsummerte finanskrise.

I 2016 ga Smedshaug ut boka «Europa etter EU», der den gamle EU-motstanderen, rødgrønne strategen og tidligere rådgiveren i Norges Bondelag systematiserte et prinsipielt og historisk forsvar for nasjonalstaten. Dette brakte ham inn på høyrefløyens radar, så vel nettstedet Resett som det kristenkonervative Oslo Symposium, der han var invitert som foredragsholder i fjor.

– Har du et prosjekt som først og fremst gleder ytre høyre?

– Jeg føler ikke det, men jeg er skuffet over at sentrum/venstresida i Norge, som har hatt en positiv

patriotisme og har håndtert spørsmål knyttet til nasjonalstaten veldig godt, åpner rom for helt andre krefter ved å slippe disse politikkområdene. Den sosialdemokratiske velferdsstaten var en videreføring av de homogene og sentraliserte nasjonalstatene, der bønder og arbeidere hadde et sterkt redskap for å finne fellesskapsløsninger. Det var klare grenser for arbeidsmarkedet, som gjorde det mulig å heve alle, som Ottar Brox har påvist en rekke ganger i Klassekampen. Det skapte mindre forskjeller og et bedre samfunn. Disse rammene røk ved Berlinmurens fall, med EUs utvidelse østover og EØS-avtalen for Norges del, med fri flyt av arbeidskraft. Sosialdemokratene har store problemer med å akseptere at denne tilpasningen ikke tjener de gruppene som tradisjonelt har stemt på dem, sier han.

Smedshaug mener at EU har blitt en svøpe for det europeiske sosialdemokratiet.

– Det finnes ikke noe sosialdemokrati som har overlevd EU, som sitt lands førende kraft. Du kan ikke ha fri flyt av arbeidskraft dersom ditt politiske mål er å skaffe vanlige folk bedre vilkår. Det er trist om denne erkjennelsen skal bli tatt til inntekt for krefter med en innvandringsfiendtlig agenda. Men jeg mener vi skal ha et fellesskap der vi prater sammen, og jeg stiller opp der jeg blir spurt.

Han deltok på Oslo Symposium under 500-årsjubileet for Martin Luther, og mener at Luthers reformasjon var av

«Fylkesreformen er ikke statsmannskunst på høyt nivå»

EGENMELDING

Siste kulturopplevelse: Seminar i Stor-Elvdal om «Oppdagelsen av det norske 1814–1864».

Politisk enkeltsak: Rasjonell næringspolitikk i bred forstand.

Hva tror du på: Den norske modellen før murens fall, med verneplikt, statskirke, nasjonalt arbeidsliv og eierskap.

Forbilder: George Marshall, Erik Brofoss og nasjonale næringslivsledere som bidro til å bygge den nordatlantiske sosialdemokratiske modellen.

Hva leser du daglig: Nationen, Klassekampen, Dagens Næringsliv, Nr.k.no og Financial Times.

Ditt lydspor: Rock, country, norsk folkrock.

Det verste du vet: Ønsketenkning og forenklinger.

Hva er det folk ikke vet om deg: Jeg er en ivrig samler av antikvariske bøker.

grunnleggende betydning for utviklingen mot «verdens beste samfunn» i de nordiske landene.

– Konsekvensene av det Luther satte i gang har vært veldig heldig for oss. Da kirkemakten ble overtatt av fyrstemakten, la det la grunnlaget for frigjøring av individet fra pavekirkens makt og for sterke statsdannelse. Det avgjørende var Luthers ord om «frelse ved tro alene», og at frelse ikke måtte gå gjennom kirken. Det vokste fram et individorientert samfunnssystem med en sterk entreprenørånd. I Norge fikk vi etter hvert pietismen og Hans Nielsen Hauge. Han kom fra Tune, og

hans bevegelse sto spesielt sterkt i Østfold. Det er en klar sammenheng mellom arbeidskulturen og gründerskapet i haugianismen og den tidlige industrireisningen i Østfold.

Blant Smedshaugs mange interesser er samling av antikvariske bøker, og et av hans klenodier er en av Hans Nielsen Hauges bøker.

– Jeg har aldri sett en bok fra denne epoken som er så grundig lest og samtidig i så god stand. Hauges bøker kom i opplag på rundt 200.000, da det var omtrent én million mennesker i Norge, og de er nesten umulig å oppdrive i dag. Hauge-bevegelsen var den første store folkebevegelsen i Norge, og den ble fulgt av bondebevegelsen og arbeiderbevegelsen, som alle har vært preget av arbeidsmoral og en sterk stat. Dette er viktig for å forstå den norske modellens suksess.

Det inngår i en analytikers hverdag å se truende skyer i horisonten, og for Norges del er det ikke landbruksnæringen som bekymrer Smedshaug mest.

– Produksjonstenkningen i samfunnet må styrkes. Man får ikke kanalisert virkemidler eller penger til den industrielle revitaliseringen som alle ønsker seg. Jordbruket har greid å holde stillingen, men utnyttelsen av skogen har gått nedover. Det er et eksempel på alvoret vi står overfor. Handelsbalansen viser et underskudd på 240 milliarder kroner på varehandel, en forverring med femti prosent siden vi for alvor begynte å snakke om behovet for omstilling og styrking av Befovlands-Norge i 2014. Det er en katastrofal utvikling som knapt noen skriver om. Bortsett fra Agri Analyse, naturligvis.